

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА
БЕЗПЕКА: ТЕОРЕТИЧНІ
І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

*Матеріали VI Міжнародної
науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 11 березня 2022 року)

**INTERNATIONAL AND NATIONAL
SECURITY: THEORETICAL
AND APPLIED ASPECTS**

*Theses of the VI International
scientific-practical conference*

(Dnipro, March 11, 2022)

Дніпро
2022

УДК 34+35
М 58

*Рекомендовано до друку та до поширення
через мережу Інтернет Вченою радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 7 від 23 березня 2022 р.)*

**М 58 Міжнародна та національна безпека: теоретичні і
прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ.
конф. (м. Дніпро, 11 бер. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ.
ун-т внутр. справ, 2022. 461 с.**

ISBN 978-617-8032-52-4

Збірник містить матеріали однойменної шостої міжнародної науково-практичної конференції. У заході взяли участь науковці, викладачі та здобувачі закладів вищої освіти та наукових установ України і зарубіжжя, а також фахівці-практики правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми міжнародної та національної безпеки.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі закладів вищої освіти, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

The collection contains theses of the eponymous sixth international scientific-practical conference. The event was attended by scholars, lecturers and post-graduates of higher schools and scientific institutions of Ukraine and abroad, and also enforcement agencies practitioners. The topics of publications cover urgent problems of international and national security.

The conference theses can be used in research work and educational process of universities, as well as in law-making and law-enforcement activities.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д.ю.н., доц., Заслуж. юрист України **А. Є. Фоменко** (*голова*); д.ю.н., проф., Заслуж. юрист України **Л. Р. Наливайко** (*заст. гол.*); д.ю.н., проф., Заслуж. діяч науки і техн. України **О. С. Юнін**; д.ю.н., проф. **К.О. Чаплинський**; д.ю.н., проф. **А.О. Собакарь**; д.ю.н., проф. **В.О. Боняк**; д.ю.н., доц. **В.М. Савіщенко**.

*Факти, судження й висновки, викладені авторами публікацій,
не завжди підтверджуються та поділяються редакційною колегією.*

ISBN 978-617-8032-52-4

© ДДУВС, 2022
© Автори, 2022

правотворення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 3. С. 185-188.

5. Карась А. Г. Верховенство права як ціннісна характеристика права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 185-190.

6. Тодика Ю. Основы конституционного строя Украины. Харьков: Право, 2000. 367 с.

7. Цвік М. В. Верховенство права в контексті прав людини // *Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-річчя Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. Харків, 2000. Ч. 1. С. 49-53.

8. Хаустова М. Г. Верховенство права – як основоположний принцип правової системи України в умовах модернізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2013. № 1062, Вип. 14. С. 22-26.

9. Кельман М. С., Кельман Р. М. Верховенство права у сфері правової теорії і практики України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія: Право. 2021. № 12. С. 57-66.

Олександр ШАМАРА

радник директора Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» (м. Київ, Україна),
доктор філософії у галузі права,
старший дослідник, доцент

Володимир КОМАШКО

завідувач відділу правової та антикорупційної політики центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень (м. Київ, Україна),
доктор філософії у галузі права,
Заслужений юрист України

Оксана КНИЖЕНКО

професор кафедри кримінального права та кримінології Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України (м. Київ, Україна),
доктор юридичних наук, професор

Олег КИРИЧЕНКО

ректор Дніпровського гуманітарного університету (м. Дніпро, Україна)
доктор юридичних наук, професор

**ПОБУДОВА ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА СТРАТЕГІЇ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ**

Президент України своїм Указом від 14 вересня 2020 року №392/2020 затвердив рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України».

Стратегією національної безпеки України визначено (пункти 5, 6 Стратегії), що реалізація пріоритетних національних інтересів України та забезпечення національної безпеки забезпечуватиметься, у тому числі, за напрямом: відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права; здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією незаконної окупації Автономної

Республіки Крим та міста Севастополь; продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії; використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України; повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами всебічного огляду досягнення цілей Угоди відповідно до статті 481, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі; посилення спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони.

Все це яскраво ілюструє про загрози спровоковані Російською Федерацією, яку Стратегією національної безпеки України визначено (пункт 39 Стратегії), як державу-агресор – джерело довгострокових системних загроз національній безпеці України.

Через призму наведеного, слід констатувати, що рішення Верховної Ради України, яким 19 вересня 2019 року було ухвалено законопроект про реформу прокуратури за №1032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» є помилковим, в частині ліквідації військової прокуратури.

Особливого занепокоєння викликає той факт, що Парламент України по суті здійснив ліквідацію військової прокуратури, особливо беручи до уваги, що таке рішення було прийнято, в умовах існуючих загроз національній безпеці України спровокованих агресією з боку Російської Федерації.

У серпні 2014 року Головне управління нагляду за додержанням законів у воєнній сфері було розформовано, а на його базі було утворено Головну військову прокуратуру України, а також введено нову посаду, заступника Генерального прокурора – головного військового прокурора.

Проте, 19 вересня 2019 року Верховна Рада України, під час збройної агресії з боку Російської Федерації та тимчасової окупації частин Луганської та Донецької областей, анексії Автономної Республіки Крим, ухвалила законопроект про реформу прокуратури за №1032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури». Цей Закон передбачав ліквідацію військових прокуратур до 1 січня 2021 року.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» ярко ілюструє помилку, яку зроблено, в рамках тривалого реформування прокуратури, а саме, по суті, *ліквідацію в Україні військової прокуратури*.

Про розуміння помилковості прийнятого рішення щодо ліквідації військової прокуратури свідчить намагання її виправлення з боку чинного керівництва Офісу Генерального прокурора України. Так, членом Ради національної безпеки і оборони України, Генеральним прокурором, за результатами опрацювання Офісом Генерального прокурора матеріалів до розгляду на засіданні Ради національної безпеки і оборони України з питання «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору», було скеровано, в адресу Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, листа від 14.05.2021 №11/4-4вих-21 із пропозиціями Офісу Генерального прокурора щодо утворення в Україні *системи Військової юстиції (військова поліція, військова прокуратура, військові суди)*.

Пропозиції надані Офісом Генерального прокурора листом від 14.05.2021 №11/4-4вих-21 є нагальними та такими, що відповідають Указу Президента України від 14.09.2020 року №392/2020, яким затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», особливо приймаючи до уваги, що в умовах збройної агресії проти України з боку Російської Федерації виняткового значення набуває створення і функціонування системи військової юстиції, відповідальної за забезпечення законності і правопорядку, захисту прав людини у військовій та оборонній сфері.

Слід погодитись з позицією Офісу Генерального прокурора, що ліквідація військових прокуратур призвела до низки проблем, які належним чином не дозволяють забезпечувати належний правопорядок та законність у військах. Так, ліквідація військових прокуратур

практично унеможливило виконання працівниками вже цивільних прокуратур повноважень в районах проведення операції Об'єднаних сил.

Крім того, в рамках розбудови Військової юстиції України, Генеральним прокурором було скеровано лист від 30.04.2021 № 05/5/1-100вих21 в адресу Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України з пропозиціями – проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціальних гарантій прокурорів, які здійснюють повноваження у кримінальних провадженнях щодо правопорушень, вчинених у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій і Луганській областях».

У листі від 30.04.2021 № 05/5/1-100вих21, Генеральним прокурором, зокрема зазначалось, що згідно з вимогами Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» № 113-IX від 19.09.2019 *із системи органів прокуратури були виключені військові прокуратури*, в яких проходили службу військові прокурори, що мали статус військовослужбовців. З метою забезпечення виконання прокурорами повноважень у військово-оборонній сфері створено відповідні спеціалізовані прокуратури. Водночас прокурори цих прокуратур є цивільними прокурорами та не мають статусу військовослужбовців. Перебуваючи у зоні підвищеного ризику, цивільні прокурори не мають гарантій соціального захисту, які передбачені для військовослужбовців. Такий стан справ є дискримінаційним і потребує виправлення, зазначено Офісом Генерального прокурора.

Для підготовки реєстрації проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціальних гарантій прокурорів, які здійснюють повноваження у кримінальних провадженнях щодо правопорушень, вчинених у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій і Луганській областях» у Комітеті була утворена робоча група, члени якої, загалом підтримуючи ідею проекту, зазначили, що проблема, на вирішення якої спрямований проект, є актуальною та потребує розв'язання. Проте, запропонований у проекті спосіб її вирішення містить певні ризики для майбутнього застосування, які слід урахувати при внесенні проекту на розгляд Верховної Ради України. З огляду на зазначене, на засіданні робочої групи було ухвалено рішення рекомендувати Офісу Генерального прокурора доопрацювати вказаний законопроект. Станом на грудень 2021 року зазначений проект Закону Офісом Генерального прокурора доопрацьовано не було. Щодо роботи Офісу Генерального прокурора із доопрацювання зазначеного проекту Закону станом на сьогодні залишається відкритим.

Утворення *системи Військової юстиції України (військова поліція, військова прокуратура, військові суди)* це шлях, який відповідатиме реалізації положень Стратегії національної безпеки України, у тому числі у сфері зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україна, в частині взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу.

Принагідним буде врахування того, що запровадження системи військових судів потребуватиме внесення змін до Конституції України, оскільки такі нововведення дещо не узгоджуватимуться не тільки з положеннями ч. 5 ст.125 Основного закону щодо неможливості створення надзвичайних та особливих судів, а Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини, що була підписана Україною у 1997 році.

На необхідність створення Військової юстиції України, було звернута увага, на міжнародному рівні чотири рази, та тричі опісля ліквідації військової прокуратури, за участю представників військової юстиції країн-членів НАТО.

Перший захід відбувся у травні 2019 року (м. Харків), який було організовано Головною військовою прокуратурою та Національною академією прокуратури України, за участю представників військових прокуратур країн-членів НАТО та Держави Ізраїль, іноземних державних установ цих країн. Впровадження інституції військової юстиції, а також позитивна оцінка діяльності військової прокуратури в Україні, отримала схвальні відгуки від представників США, Канади, Ізраїлю, Польщі, Німеччини, Румунії та інших країн, які брали участь у міжнародній конференції з питань розвитку військової юстиції, проведеної у місті Харкові у травні 2019 року.

Другий у 2019 році було проведено другий міжнародний науковий захід «Система

військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України». Міжнародна науково-практична конференція «Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України», організована Міністерством оборони України, Секцією права національної безпеки та військового права Національної академії правових наук України та Державною науковою установою «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» спільно з Військовим інститутом Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Військово-юридичним інститутом Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, була проведена 29 жовтня 2019 року в м. Києві за участі представників Верховної Ради України, суб'єктів сектору безпеки і оборони та інших державних органів, навчальних закладів і наукових установ України, а також представників посольств країн-членів ЄС і НАТО в Україні.

В ході конференції розглянуто питання щодо захисту конституційних прав і свобод військовослужбовців та членів їх сімей, відновлення системи військової юстиції та її складових, визначення їхніх завдань і функцій, організації досудового розслідування військових злочинів, злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, питань демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, а також адаптації національної системи військової юстиції до стандартів країн-членів НАТО.

За результатами конференції були сформувані рекомендації, серед яких слід відмітити: *«Сформувати державний правоохоронний орган зі спеціальним статусом у воєнній сфері»* [1].

Третій, у 2020 році, в рамках міжнародного наукового заходу «Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України» [2].

Четвертий, у рамках міжнародного наукового заходу «Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід прокуратури України», у 2021 році організованого Офісом Генерального прокурора та Національною академією правових наук України у 2021 році, з участю представників військової юстиції країн-членів НАТО [3]. В ході міжнародного наукового заходу була отримана підтримка з боку національного та міжнародного наукового кола, з числа експертів у сфері національної безпеки та військової юстиції, парламентаріїв України [4].

Представником Офісу Генерального прокурора, з числа керівництва, зазначено, що *«Зараз ми активно обговорюємо з парламентарями та відповідними комітетами Верховної Ради питання щодо функціонування, зокрема військової прокуратури. Але це питання зараз стоїть більш ширше. Ми говоримо про систему військової юстиції в країні взагалі, яку, на жаль, ми до цього часу не створили в повноцінному вигляді. А це не тільки військова прокуратура, це в першу чергу повноцінний правоохоронний орган у військових формуваннях у вигляді військової поліції. Це військова прокуратура, яка має забезпечити дотримання закону цим правоохоронним органам»* [5].

Згідно з Указом Президента України від 8 листопада 2019 року №837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» у сфері обороноздатності передбачено створення саме Військової поліції, а Указом Президента України від 1 лютого 2022 року № 36/2022 «Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії» передбачено збільшення чисельності Збройних Сил України до 2025 року на 100 тисяч осіб для підвищення оборонних спроможностей держави. Пунктом 5.7 Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2021 року №473/2021, передбачено завдання щодо реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у Військову поліцію, яка буде здатна виконувати завдання з підтримання правопорядку в системі Міністерства оборони України, та одночасно передбачено розвиток спроможностей слідчих підрозділів та підрозділів оперативно-розшукових заходів Військової поліції, розвиток спроможностей органів управління Військової поліції із забезпечення правопорядку та антитерористичного забезпечення на потенційно небезпечних об'єктах у системі Міністерства оборони України.

Народними депутатами України було зареєстровано проект Закону України «Про військову поліцію» № 6569-1 від 15.02.2022, в якому визначено Військову поліцію, як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, який забезпечує інтереси держави у сфері оборони та національної безпеки України із здійснення правоохоронної діяльності з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів, кримінальних проступків, віднесених до його підслідності, а також здійснення

превентивних заходів з метою забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях (далі інших військових формуваннях), у Міністерстві оборони України, органах управління силами і засобами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони, у державних замовників у сфері оборони, окремих виконавців державного контракту (договору) з оборонних закупівель та захисту інтересів держави у сфері оборони і національної безпеки України у порядку, визначеному законом.

Для реалізації положень Стратегії національної безпеки України слід звернути увагу, що у більшості країн НАТО діють органи, які відповідають за розслідування та розгляд військових злочинів (служба військових прокурорів, військовий юридичний корпус, військова прокуратура).

У Збройних Силах *Сполучених Штатів Америки* система військово-прокурорського нагляду побудована за принципом архітекtonіки Збройних Сил цієї країни. *Військова прокуратура* окремого роду військ є самостійним органом розслідування, а головне, що її виділяє це те, що військова прокуратура певного роду військ не відносяться до федеральних органів прокуратури і входять до складу видів Збройних Сил Сполучених Штатів Америки.

Схожа побудова *Канадської служби військової прокуратури*, що є особливим підрозділом у складі Збройних Сил Канади. Завдання Канадської служби військової прокуратури полягають у справедливому, швидкому та доступному розгляді справ, вчинених військовослужбовцями.

Якщо звернутися до питання функціонування військових прокуратур країн-членів НАТО на європейському континенті, то передусім слід звернути увагу на досвід Республіки Польща, яка відновила свою військову прокуратуру у період подій на Сході України, зважаючи на позитивний досвід з цього питання України.

У структуру *прокуратури Республіки Польща* входить Департамент з військових справ, а також відділення окружних прокуратур та районних прокуратур, що відповідають за розгляд військових справ військовими судами та інші повноваження, які підпорядковуються заступнику Генерального прокурора з військових справ.

Румунська військова прокуратура побудована за принципом побудови військових судів цієї країни. У складі румунської прокуратури функціонує відділ військової прокуратури, який входить до кожного військового суду Румунії, та підпорядковується Управлінню військових судів, що є одним з центральних органів Міністерства національної оборони Румунії, який безпосередньо підпорядковується Міністру оборони країни. Систему військових прокуратур Румунії складають: відділення військової прокуратури при Верховному суді касації та юстиції; військова прокуратура при Військовому апеляційному суді Бухареста; військова прокуратура при військових трибуналах. До складу військової прокуратури входять: кримінальна та судова служби; служба мобілізації, людських ресурсів; економіко-фінансовий, бухгалтерський та адміністративний відділ; відділ обліку документів з обмеженим доступом.

У *Болгарії функціонують 5 військово-окружних прокуратур*, на які покладено обов'язок розслідувати справи про злочини, вчинені військовослужбовцями Збройних Сил та працівниками Міністерства внутрішніх справ, які беруть участь у міжнародних військових чи поліцейських представництвах за кордоном.

Військова прокуратура Ірландії та Данії є незалежним органом Міністерства оборони, який розслідує та розглядає військові кримінальні справи. Військовий прокурор не залежить від системи оборони та військового командування.

Військові прокурори Нідерландів відповідають за виконання завдань військової поліції та підтримують обвинувачення в суді.

Військова державна прокуратура Португалії входить до Федеральної державної прокуратури і є відомством, відповідальним за військові злочини в рамках військового правосуддя. Діяльність військової прокуратури Португалії регулюється спеціальним законом, який відносить цю структуру до Військових органів юстиції. Військова державна прокуратура Португалії здійснює кримінальне переслідування, вирішує питання несумісності або недостойності перебування на військовій службі, організовує досудове розслідування органами військової поліції, координує їх діяльність, підтримує обвинувачення в суді.

Військовий юридичний корпус Іспанії виконує функції застосування правосуддя в межах Збройних Сил Іспанії. Його функції ідентичні тим, які виконують державні прокурори. Військова юстиція має свої представництва у постійних арміях, є частиною

судової влади держави. Її юрисдикція поширюється на кримінальні справи, захист прав у дисциплінарному провадженні та інші питання, визначені законом.

Військова прокуратура Італії, діє при судах. Органами військової юстиції першої інстанції є три військові прокуратури та три трибунали – у містах Рим, Верона та Неаполь. До органів другої інстанції відносяться: Генеральні військові прокуратури Італії при Верховному касаційному суді та при Військовому апеляційному суді, а також сам Військовий апеляційний суд. При кожному представництві Військового апеляційного суду існують відділи Генеральної військової прокуратури на чолі з генеральними військовими адвокатами.

Військово-кримінальним та процесуальним кодексом *Греції* передбачено функціонування військових прокурорів, на них покладено обов'язок кримінального переслідування за військові злочини та підтримання обвинувачення в суді.

Також доречно зауважити, що *Російська Федерація*, також має військову прокуратуру. Вона складається з головної військової прокуратури та військових прокуратур округного рівня. Загалом 10 військових прокуратур рівня округу.

Наказом від 21.12.2019 № 99-щц Офісу Генерального прокурора «Про затвердження структури Офісу Генерального прокурора» [6], передбачено в структурі Офісу Генерального прокурора – *спеціалізована прокуратура* у сфері нагляду за кримінальними провадженнями про військові злочини та у сфері оборонно-промислового комплексу (на правах Департаменту), яка складається з трьох управлінь:

- Управління процесуального керівництва у кримінальних провадженнях;
- Управління процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про злочини у сфері оборонно-промислового комплексу;
- Управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні та при проведенні оперативно-розшукової діяльності.

Враховуючи наведене вище, в рамках відродження військової прокуратури, існує необхідність створення, в рамках тривалого реформування прокуратури України спеціалізованої військової прокуратури України.

Це здатен здійснити очільник Офісу Генерального прокурора, так частиною другою статті 7 Закону України «Про прокуратуру», у разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Створення спеціалізованої військової прокуратури, як суб'єкт Військової юстиції України, буде одним з напрямів виконання положень Стратегії національної безпеки України, у тому числі у сфері зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україна, в частині взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Північноатлантичного Альянсу.

Офісом Генерального прокурора, за результатами наведеного, думки експертів в сфері національної безпеки України та військової юстиції, наявного міжнародного досвіду, необхідно підготувати та подати зміни до Закону України «Про прокуратуру», зокрема, до статті 7 (Система прокуратури України), де передбачити у частині першій цієї статті підпункт «б) *спеціалізована військова прокуратура*». Як наслідок привести положення Закону України «Про прокуратуру» у відповідність із внесенням таких змін.

На превеликий жаль, робоча група з питань координації доопрацювання Стратегії розвитку прокуратури на 2021-2023 роки (*наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 року №489*) не врахувала в своїй роботі положення Стратегії національної безпеки України (*Указ Президента України від 14 вересня 2020 року №392/2020*), де зокрема, визначено, що серед поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов є процеси, що продовжуються, а саме зростають виклики трансатлантичній та європейській єдності, що може спричинити ескалацію наявних і виникнення нових конфліктів. Ситуацією намагається скористатися Російська Федерація, яка продовжує збройну агресію проти України. Для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи

гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і військові засоби. Посилюються угруповання збройних сил Російської Федерації та його наступальний потенціал, регулярно проводяться масштабні військові навчання поблизу державного кордону України, що свідчить про збереження загрози військового вторгнення. Зростає мілітаризація територій тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Зберігається загроза з боку Російської Федерації вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці.

Створення спеціалізованої військової прокуратури, крім інших чинників, обумовлена необхідністю встановлення дієвого контролю за законністю в усіх військових формуваннях України. Загальна чисельність особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань держави складає близько 350000 осіб.

Окремо, слід звернути увагу на Стратегію забезпечення державної безпеки, затверджену Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. Стратегія забезпечення державної безпеки визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки, є основою для планування і реалізації політики у сфері державної безпеки.

У пункті 5 Стратегії забезпечення державної безпеки Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України, що кореспондується зі статтею 1 Закону України «Про Службу безпеки». Відповідно до статті 19 Закону України «Про Службу безпеки України» кадри Служби безпеки України складають співробітники-військовослужбовці. Серед основних завдань державної політики у сфері забезпечення державної безпеки у пункті 24 Стратегії забезпечення державної безпеки визначено удосконалення контррозвідального забезпечення державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, оборонного, економічного і науково-технічного потенціалу, економічної безпеки, об'єктів критичної інфраструктури від впливу суб'єктів розвідувально-підривної діяльності.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи заходи, визначені частиною третьою статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», – лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором. Нагляд за додержанням законів під час проведення контррозвідувальної діяльності здійснюється Генеральним прокурором, виконувачем його обов'язків або уповноваженими наказом Генерального прокурора заступниками Генерального прокурора.

Окремо стає питання статусу військових прокурорів, військові прокурори повинні мати статус військовослужбовців, що обумовлено, у тому числі, загрозами спровокованими Російською Федерацією, яку Стратегією національної безпеки України визначено, як державу-агресор – джерело довгострокових системних загроз національній безпеці України.

Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу, передбачені кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), статті 401-435, а Кримінальний кодекс України, передбачає також інші злочини, які є елементом документування військовими формуваннями сектору безпеки і оборони України фактів агресії по відношенню до України, у тому числі, в рамках тих заходів, про які йдеться у тексті Стратегії національної безпеки України.

Слід констатувати, що це є доволі значний масив кримінальних правопорушень, що потребує певних (вузьких, специфічних) навиків, знань та вмінь зі сторони військових прокурорів та військової поліції. Враховуючи потужний науковий та науково-педагогічний потенціал Національної академії Служби безпеки України вона може стати центром підвищення кваліфікації суб'єктів Військової юстиції України.

На підставі викладеного вище, слід зазначити про необхідність перегляду Офісом Генерального прокурора Стратегії розвитку прокуратури на 2021-2023 роки (наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 року №489) та врахувати позиції Стратегії національної безпеки і оборони України, Стратегії забезпечення державної безпеки та визначити серед пріоритетів розвитку прокуратури України, відновлення військової прокуратури. З метою уніфікації поглядів та розуміння єдиного державного підходу

створення та функціонування Військової юстиції України, на виконання положень Стратегії національної безпеки України та Стратегії забезпечення державної безпеки Раді національної безпеки і оборони України розглянути питання щодо створення Концепції Військової юстиції України.

1. Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Упорядники: Пилипчук В.Г., Коваль В.П., Богуцький П.П., Беланюк М.В., Дорогих С.О., Доронін І.М., Радзівська О.Г. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2019. 226 с.
2. Спеціалізована військова прокуратура як один із основних елементів військової юстиції України О. Шамара // Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / Упоряд.: П. Богуцький, В. Пилипчук, Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих. Київ – Одеса : Фенікс, 2020. С. 52-57.
3. Сьогодні військової юстиції України обговорили на міжнародній конференції. URL : <https://nlu.edu.ua/sogodennya-vijskovoyi-yustyciyi-ukrayiny-obgovoryly-na-mizhnarodnij-konferencziyi/>.
4. Розбудова військової юстиції – шлях реалізації Стратегії національної безпеки України. Військова прокуратура як елемент архітектури військової юстиції України // О.Шамара // Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід прокуратури України: матеріали міжнародного науково-практичного заходу (Харків, Краматорськ, 26-29 жовтня 2021). Офіс Генерального прокурора, Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», 2021. – С. 285-291.
5. Офіс Генерального прокурора ініціює створення військової прокуратури, поліції та судів. URL : <https://armyinform.com.ua/2021/11/generalna-prokuratura-inicziyuje-stvorennya-vijskovoyi-prokuratury-policzii-ta-sudiv/>.
6. Наказ від 21.12.2019 № 99-шц Офісу Генерального прокурора «Про затвердження структури Офісу Генерального прокурора». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0099900-19#Text>.

Валентина БОНЯК

завідувач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна), доктор юридичних наук, професор

**СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ ОХОРОНИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ:
ПЛЮРАЛІЗМ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ**

При підготовці тез доповіді визначено за мету розглянути існуючі підходи вчених до визначення структури механізму прав і свобод людини та запропонувати авторський підхід до вирішення цього питання.

Для досягнення визначеної дослідницької мети скористаємось гносеологічними можливостями світоглядного діалектичного підходу, системного та структурно-функціонального методів пізнання.

Звернення до даного питання викликано щонайменше двома чинниками, а саме: 1) конституційне закріплення у якості головного обов'язку держави утвердження і забезпечення прав та свобод людини вимагають постійної уваги до проблематики прав людини, зокрема і до механізму їх охорони; 2) відмінністю у поглядах учених на визначення елементного складу структури механізму охорони прав і свобод людини.

Питання визначення внутрішньої структури механізму охорони прав людини не нове для правничої науки, йому приділяли увагу і вітчизняні, і зарубіжні правники: ученими було акцентовано увагу на проблемі соціально-правового механізму забезпечення прав людини; формулюванні визначення понять соціально-правовий механізм забезпечення прав людини, механізм (гарантії) реалізації прав і свобод людини, механізм (гарантії) охорони прав людини та механізм (гарантії) захисту прав людини, однак поза увагою вчених залишається елементний склад вищевказаних механізмів [1; 2, с. 224–225].

Окремі юридичні механізми захисту прав і свобод людини, а саме: конституційний контроль, судовий захист прав і свобод людини і громадянина, адміністративно-правові форми захисту прав і свобод людини і громадянина, інститут парламентського